

Rašytojas Kornelis Makušinskis ir Burbiškio dvaras

Petras Juknevičius

Lietuvos skaitytojui rašytojas Kornelis Makušinskis nėra gerai žinomas: į lietuvių kalbą išversti tik du jo kūriniai. Bet rašytojo pėdsakų, ir gana ryškių, yra ir Daugyvenės krašte.

Būsimasis rašytojas Kornelis Makušinskis (Kornel Makuszyński) gimė 1884 m. sausio 8 d. Stryjaus mieste (Ukraina), Austrijos armijos atsargos pulkininko Edvardo Makušinskio ir Julijos Ogonovskos šeimoje. Jis buvo septintas vaikas šeimoje.

1903 m. jis baigė Lvovo IV gimnaziją, 1904–1910 m. studijavo polonistiką ir romanistiką Lvovo universiteto Filosofijos fakultete. Studijų metais aktyviai dalyvavo polonistų būrelio veikloje. Beveik dvejus metus K. Makušinskis gyveno Paryžiuje, kur Sorbonos universitete gilino žinias, kiek trumpiau gyveno kitose Vakarų Europos šalyse, daugiausia Italijoje.

Jau 1902 m. debiutavęs leidinyje „Lenkų žodis“, greitai, nors buvo dar itin jaunas, J. Kasprovičiaus ir V. Liutoslavskio protekcijų dėka, tapo redakcijos sekretoriumi bei nuolatiniu teatro recenzentu ir šias pareigas su pertraukomis ėjo iki 1914 metų. Pastaraisiais metais dar buvo ir Lvovo teatro literatūrinės dalies vedėju.

Žinia apie prasidėjusį Pirmąjį pasaulinį karą K. Makušinskį pasiekė Burbiškyje. Prasidėjus karui, tautinės demokratijos judėjimo šalininkų politinės agitacijos įtakoje (jie rekomendavo inteligentijai

palikti rytines Galicijos žemes), 1915 m. kartu su besitraukiančia Rusijos armija, K. Makušinskis su L. Stafu ir kitais žurnalistais bei teatralais apsigyveno Kijeve. Čia daug rašė, 1915–1916 m. buvo lenkų teatro literatūriniu vadovu.

Nuo 1918 m. jis apsigyveno Varšuvoje, kur greitai įsitraukė į žurnalistinį ir literatūrinį sostinės gyvenimą. 1920–1924 m. K. Makušinskis buvo dienraščio „Respublika“ („Rzeczpospolita“) nuolatinis literatūros ir teatro recenzentas. 1924–1929 m. kaip feljetonistas jis bendradarbiavo „Varšuvietėje“ („Warszawianka“) ir Krokuvos leidinyje „Iliustruotame kasdieniniame kurjeryje“ („Ilustrowani Kurier Codzienni“), o 1933–1939 m. – „Varšuvos kurjeryje“ („Kurier Warszawski“). Lenkijos sostinėje rašytojas pergyveno hitlerinę okupaciją. Po Varšuvos sukilimo 1944 m. K. Makušinskis išvyko gyventi į Zakopanę, kur greitai tapo pagrindine sezoninės bohemos figūra, 1945 m. rudenį vadovavo teatrui. Beje, Zakopanėje jis lankydavosi gana dažnai ir prieš Antrąjį pasaulinį karą, nes čia jo uošviai turėjo namą. Kornelis Makušinskis mirė Zakopanėje 1953 m. liepos 31 d. Palaidotas senosiose Zakopanės kapinėse. Beje, per kelis žingsnius nuo tos vietos, kur ilsėjosi Jono Biliūno palaikai.

Už nuopelnus rašytojas buvo Lenkijos, Italijos ir Rumunijos vyriausybių apdovanotas ordinais ir medaliais, tarp jų „Polonia Restituta“ 4 laipsnio ordinu.

Kornelis Makušinskis buvo vedęs du kartus. Pirmoji jo žmona – iš Burbiškio dvaro kilusi Emilija Baženskytė (1886–1926). Su ja susipažino studijuodamas Lvove ir 1908 m. vedė. Santuokos aktas įregistruotas Varšuvoje. Beje, jos rankos siekė ir kiti, vėliau žinomi lenkų rašytojai – Leopoldas Stafas (1878–1957) ir Tadeušas Želenskis (1874–1941). Emilijai mirus, K. Makušinskis 1927 m. vedė antrą kartą. Jo žmona tapo dainininkė Janina Gluzinska (1896–1972), Lvovo universiteto medicinos profesoriaus Antono Gluzinskio dukra. Pastarosios rūpesčiu Zakopanėje įkurta K. Makušinskio memorialinė ekspozicija. Nė iš vienos santuokos vaikų nesusilaukė.

Kūrybinis rašytojo Kornelio Makušinskio palikimas labai didelis. Pirmąjį eilėraštį jis išspausdino „Lenkų žodyje“ 1902 m. dar būdamas gimnazistas. Savo atsiminimų knygoje „Skaistūs metai“ K. Makušinskis rašys: *„Mija jeden dzień - nic... Jest wiersz Leopolda Staffa - śliczny! Mija drugi tydzień - nic. Jest wiersz Maryli Wolskiej - przepiękny! Jakże mogło być inaczej? [...] Boże jedyny! Na pierwszym miejscu w dodatku literackim jaśnieją, błyszczą, promienieją, krzyczą, wrzeszczą na cały*

šwiat moje wiersze, moje dwa sonety! Jan Kasprowicz uznał je za godne druku, Jan Kasprowicz kazał je wydrukować! Świat się ze mną zakręcił - chciałem krzyčeć i śpiewać z radości, chciałem ścisnąć każdego przechodnia i każdemu powiedzieć: „Panie, to moje wiersze“. W administracji gazety wyplacili mi za dwa sonety dwie korony halerzy osiemdziesiąt waluty austriackiej. Byłem bogaty! “ („Prabėgo viena diena – nieko... Yra Leopoldo Stafo eilės - puiku! Prabėgo antra savaitė – nieko Yra Marilės Volskos eilėraštis - žavinga! Kaipgi gali būti kitaip!? [...] Viešpatie! Pirmoje vietoje literatūriniame priede šviečia, blizga, spinduliuoja, rėkia, šaukia visam pasauliui mano eilės, mano du sonetai! Janas Kasprovičius pripažino jas tinkamas spausdinti, Janas Kasprovičius liepė jas išspausdinti! Pasaulis man apsisuko – norėjau šaukti ir dainuoti iš džiaugsmo, norėjau apkabinti kiekvieną praeivį ir kiekvienam pasakyti: „Pone, tai mano eilės!“ Laikraščio administracijoje išmokėjo man už du sonetus dvi kronas ir aštuoniasdešimt talerių austriškos valiutos. Buvau turtingas!“).

Pirmoji knyga – eilėraščių rinkinėlis „Žvaigždžių žvejojimas“, išleista 1908 m. Vėliau pasirodė dar kelios poezijos knygelės: „Iš širdies gelmių“ (1918), „Kareivių dainelės“ (1919), o už poemą „Daina apie Tėvynę“ (1924) jam 1926 m. buvo paskirta literatūrinė premija. K. Makušinskis labiau reiškėsi prozoje, kur išgarsėjo kaip apsakymų meistras ir puikus feljetonistas. Žymiausi jo apsakymų rinkiniai: „Paukščių taku“ (1917), „Saulė herbe“ (1918), „Žmogus, pasimetęs naktyje“ (1932) ir kt. Feljetonų knygelės: „Linksmos kalbos“ (1909), „Arabiški nuotykių“ (1913), „Iškarpos“ (1925), „Rinktiniai lapai“ (1929), „Kalendoriaus lapeliai“ (1939). Labiausiai K. Makušinskis žinomas kaip vaikų ir jaunimo rašytojas. Vaikams jis parašė šiuos kūrinius: „Labai keistos pasakėčios“ (1916), „120 ožiuko Matolko nuotykių“ (1933), „Mažos beždžionėlės Fiki Miki nuotykių ir išsišokimai“ (1935–1936). Paaugliams ir jaunimui skirtos knygos: berniukams – „Skaistūs metai“ (1925), „Dvejetas tokių, kur mėnulį pavogė“ (1928 m., lietuviškai išleista 1958 m.), „Šėtonas iš septintos klasės“ (1937 m., lietuviškai išleista 2005 m.); mergaitėms – „Panelė šlapia galva“ (1933), „Skandalai apie Basę“ (1937) ir kt. Nemaža dalis kūrinių jaunimui leisti ne vieną kartą. Keletas jų ekranizuoti.

Lietuviškai 1958 m. išleistoje knygoje „Dvejetas tokių, kur mėnulį pavogė“ rašytojas skaitytąją nukelia į fantastikos pasaulį. Apysakos veikėjai Jackus ir Pliackus, augę dideliame skurde, tampa nedorėliais, palieka motiną. Prasideda jų klajonės po platų pasaulį.

Pagaliau palaidūnai grįžta į gimtąjį miestelį, tapę vertingais žmonėmis. „Šėtonas iš septintos klasės“, neseniai pasirodžiusi lietuvių kalba, linksma nuotykių apysaka apie gudragalvį gimnazistą Adasių, apie keistuolį istorijos mokytoją, apie duris vagiantį paslaptinę prancūzą... Galiausiai visas paslaptis išaiškina „šėtonas“ Adasius.

Daugyvenės kraštui svarbi poema „Daina apie Tėvynę“, kurioje yra ir Burbiškiui skirti posmai. K. Makušinskis čia dažnai lankydavosi. L. Prascevičiūtė rašo, kad vietiniai gyventojai jį vadindavo „Bulgaru“. Posmai, skirti Burbiškiui, turi ir paveldotybinės reikšmės – aprašomas parkas: „*Aleja do nich wiedzie topolowa, / Zaś Matka Boska stoi u wylotu, / Wśród brzó, jaśminów i róż białych splotu / Po obu Stronach wybujale chaszczce / Stanąwszy, bronią bram w ogrody, / Gdzie trawnikowe ze szmaragdów płaszczce / Na ziemi leżą nad zwierciadłem wody. / Cztery kamienne lwy rozwarły paszszce / Na moście, aby nikt nie czynił szkody*“ („[juos veda topolių alėja / o jos gale – Dievo Motina stovi / Vidury beržų, jazminų ir baltų rožių raizginyje / Abiejose pusėse atvažynas keroja / Eile sustojęs, vartų tvoros virbai, / Kur smaragdais apsiausti žolynai / Virš veidrodinio vandens guli / Ant tilto keturi liūtai nasrus atvėrė / Kad niekas nuostolių nepridarytų...“). Poetas romantizuoja dvaro aplinką, sieja su protėviais. O toje romantiškoje aplinkoje – paminklas Adomui Mickevičiui: „*Stoi kamienny posąg Mickiewicza / Promienny we dnie, w noc dokola świeci / Przechysem słońcem swojego oblicza, / Ponad nim liści śpiewa zawierucha, / A on w dal patrzy wieczście i słucha*“ („Stovi akmeninė Mickevičiaus statula; / Dieną spinduliuoja, naktį aplink spindi / Savo paviršiaus spinduliais, / Virš jo dainuoja lapų sumaištis / O jis į tolį amžiams žiūri ir klauso“). Jau pradėdamas apdainuoti Burbiškio dvarą, K. Makušinskis pareiškia: „*Więc wieś, gdzie burza tknęła mnie gromowa / Zowie się nieco pogańska – Burbiszki*“ („Todėl kaimas, kur mane palietė perkūniška vėtra / Vadinasi šiek tiek pagoniškai – Burbiškis“). Poetui čia ramus, nuotabus kampelis: „*A choć spokojna tu jest okolica / I tylko jastrząb żyje tu grabieżą, / Dom ci się zdala wyda jak stannica, / Bo kark wuniosłą przyozdobił wieżą*...“ („Ir nors ramus yra čia vienkiemis / It tik vanagas gyvena plėšikaudamas / Namas ten iš tolo matos kaip stanica / Nės puošnaus bokšto sprandas aukštai iškeltas...“). Taigi „Daina apie Tėvynę“ kartu yra ir odė Burbiškiui.

Šaltiniai ir literatūra

1. Apie autorių ir knygą // Makušinskis K. Dvejetas tokių, kur mėnulį pavogė. – V. – 1958. – P. 2 61-262.
2. Hutnikiewicz A. Makuszyński Kornel // Polski słownik biograficzny. – T.XIX / 1. – Zcs.80. – Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk. – 1974. – P. 262-264.
3. Juknevičius P., Adamonytė J. Rašytojas Kornelis Makušinskis ir Burbiškio dvaras // Daugyvenės krašto šviesuoliai – 5. Konferencijos, įvykusios 2007 m. kovo 17 d. Burbiškio dvare, pranešimų tezės. – Panevėžys. – 2007. – P. 10-12.
4. Juknevičius P. Kornelis Makušinskis / Lankstukas. – Panevėžys – Burbiškis. – 2007.
5. Juknevičius P. Rašytojas Kornelis Makušinskis ir Burbiškio dvaras // Tėvynė. – 2007 04 18.
6. Makuszyński K. Bezgrzeszne lata. – Kraków. – 2003. – P. 34, 37.
7. Makuszyński Kornel // Encyklopedia powszechna. – T.6. – Warszawa. – 1974. – P. 824.
8. Makuszyński Kornel // Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny. – T.1. – Warszawa. – 1984. – P. 629.
9. Makuszyński Kornel // Nowa encyklopedia powszechna. – T.4. – Warszawa. – 1997. – P. 45.
10. Makuszyński Kornel // Wielka encyklopedia powszechna. – T.6. – Warszawa. – 1965. – P. 802.
11. Makuszyński K. Pieśń o ojczyźnie. – Warszawa, Kraków, Lublin, Łódź, Paryż, Poznań, Wilno, Zakopane. – 1928. – P. 38-43.
12. Makuszyński K. Šėtonas iš septintos klasės. – V. – 2005.
13. Pracevičiūtė L. Emilijai Baženskytei eiles rašė garsiausi lenkų poetai // Mūsų kraštas. – 1999 05 15.
14. Staff Leopold // Encyklopedia polski (toliau – EP). – T. 3. – Kraków. – 1996. – P.634.
15. Vojevodskaitė A. Burbiškio dvaro istoriniai tyrimai / Mašinraštis. – V. – 1981. – L. 9.
16. Żeleński Tadeusz // EP. – T. 3. – Kraków. – 1996. – P.798-799.